

Entrevista

Josep M. Mallarach i Carrera
Consultor ambiental, primer director del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa (1985-1991)

«La conservació de la natura a Catalunya s’ha caracteritzat pel desgovern i la marginació»

📍 Lluís Busquets i Grabulosa

Nascut a Olot (1955), l’influeix molt l’ escoltisme i les trobades que farà a Malla amb Lanza del Vasto. Estudia COU a Girona i comença la carrera de Ciències geològiques al Col·legi Universitari de Girona, que acaba el 1978 a la UAB. Màster en ciències ambientals des del 1994 per la Universitat d’Indiana (EUA), el 1985 s’ havia convertit en el primer director del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, càrrec que ocuparia fins el 1991. Entre 2001 i 2003 coordina amb Josep Germain la primera avaluació del sistema d’espais protegits de Catalunya i el 2004 promou, amb Thymio Papayannis, Delos, una iniciativa internacional dedicada als espais naturals sagrats de països tecnològicament avançats. Amb Jordi Falgarona creen l’ associació Sile-ne el 2006 per fomentar els valors culturals i espirituals en la conservació de la natura. Doctor en Ciències ambientals per la Univer-sitat de Navarra (2014), amb la tesi *Mejorar la efectividad de las áreas naturales protegidas: identificación, reconocimiento e integración de los valores culturales y espirituales en las áreas protegidas de Europa*, té molt diverses publicacions sobre la seva especialitat. Des de fa més de vint anys és consultor de la Unió Internacional per la Conservació de la Natura (IUCN), del Grup d’ Especialistes en Valors Culturals i Espirituals de les Àrees Protegides, de la Comissió Mundial d’ Àrees Protegides de la IUCN. I des de 2008, assessor de la Iniciati-va Llocs de Patrimoni Mundial d’ interès reli-giosos d’ Unesco.

— **Vostè va començar estudiant Geologia...** — Sí, al que aleshores era el Col·legi Universi-

tari de Girona, abans d’ esdevenir UdG. D’ allí a la UAB. Aleshores, la majoria de professors de Geologia provenien d’ empreses petrolie-res i mineres. Jo tenia clar que no volia dedi-car-me a cap d’ aquells camps. Ningú parla-va de medi ambient ni de patrimoni geològic ni de riscos naturals, que eren els temes que m’ interessaven. Quan vaig acabar la carrera, el 1978, em vaig formar pel meu compte i em vaig dedicar al que ara se’ n diu geologia ambiental, aplicada sobretot al planejament urbanístic.

— **Després d’ haver participat activa-ment en la campanya de salvaguarda dels volcans garrotxins, el 1985 es con-vertí en el primer director del Parc Nat-ural de la Zona Volcànica de la Garrot-xa...**

— No va ser gens fàcil aquell inici. Recordi que la Generalitat no va tenir Conselleria de Medi Ambient fins al tercer govern Pujol de 1991, amb el conseller Vilalta. Després d’ aprovar la llei de protecció de la zona volcànica l’ any 1982, el Govern no sabia com posar-s’ hi. El 1984, amb l’ alcalde d’ Olot Pere Macias, i dos companys vàrem visitar el Parc natural regi-onal dels volcans de l’ Alvernia, on l’ alcalde es va convèncer que podíem impulsar una mo-del similar a la Garrotxa. Per això vaig comen-çar tot sol, contractat per l’ Ajuntament d’ Olot, abans de ser -ho per la Generalitat, i a partir de 1987 vàrem poder començar a crear un bon equip.

— **L’ experiència, però, el portà a la dimis-sió...**

Josep M. Mallarach. / LLUÍS BUSQUETS I GRABULOSA

— Vam treballar amb una gran il·lusió i molt esforç. Tots érem autodidactes i el de la Zona Volcànica és un Parc Natural d’ una comple-xitat enorme, amb deu nuclis urbans i indus-trials al seu interior, un 97% de propietat pri-vada fragmentada amb més de 1.500 propie-taris i 11 municipis... Al cap de set anys de ges-tió, vàrem constatar que l’ estat de conserva-ció de 23 de les 27 reserves naturals (26 vol-cans més la Fageda d’ En Jordà) havia empit-jorat, perquè no disposàvem de les eines ne-cessàries; els nostres informes ni tan sols eren vinculants. Les infraccions eren contínues i no teníem instruments sancionadors. Amb una fiscalia ambiental, responsable... s’ hau-rien pogut demanar comptes. En aquells set primers anys, vàrem documentar que els in-

fractors més greus varen ser les ma-teixes administracions públiques. Una con-tradicció molt greu. I això va continuar els anys següents. El pitjor impacte que ha patit el Parc Natural ha estat l’ autovia de Sant Jau-me de Llierca fins a Olot, inaugurada el 2003, que l’ ha partit pel mig, una obra que el Minis-teri de Foment va fer sense estudi d’ impacte ambiental, ni projecte constructiu ni tenir en compte cap recomanació de l’ informe dels gestors del parc.

— **Causes?**

— Moltes son estructurals, en el fons, en cas de conflicte, no es fa prevaldre sistemàtica-ment la conservació de la natura, com hauria

de ser. Cal recordar que podem arribar a tenir set nivells d’ administració superposats: ajunta-ments, consells comar-cals, àrees metropolitanes, diputacions, Generalitat, Govern espanyol i Unió eu-ropea. A cada nivell hi ha una o diverses forces políti-ques que, en lloc de coope-rar, sovint pugnen entre si. I això en un context on la ini-ciativa privada impulsa crei-xements exponencials del consum de recursos, del tot insostenibles. S’ explica que cap política de conservació de la natura pugui assolir els seus objectius. Podria ajudar fer avaluacions anuals i impulsar una gestió adaptativa, però no es fa. La llei d’ espais naturals que tenim a Catalunya és del 1985, completament obsoleta. El 1992 es va crear el Pla d’ Espais d’ Interès Natural a Catalunya (PEIN) que cobria el 20% del pa-ís, però l’ any següent se li van re-tirar el 90% dels recursos econò-mics per aplicar-lo. Segons la re-cent llei de creació de l’ Agència de la Natura de Catalunya (2020) s’ hauria d’ haver posat en funcio-nament abans del juliol de 2021 i segueix pendent; segons la llei de protecció del litoral (2020) el Con-servatori del litoral s’ hauria d’ haver creat abans del febrer de 2021, i en-cara no existeix...

— **Quins problemes té el Parc de la Zona Volcànica de la Garrotxa?**

— Degut a una feblesa legal, les pressions més fortes que pateix són urbanístiques i d’ infraestructures, les quals generen un procés de predació interna que ha fragmentat el parc se-guint la vall del Fluvià. En segon lloc, la massificació turística d’ alguns indrets. L’ obertura dels túnels de Bracons va multiplicar per cinc els visitants de l’ àrea metropolitana de Barcelona. Ara deu rebre uns 250.000 visitants/any. Els gestors del Parc fan el que poden, però ni en aquest ni en els altres parcs naturals mai no han tingut les competències ne-cessàries per fer front als reptes amb els quals s’ enfronten.

— **Dimiteix el 1991 i se’ n va als EUA a for-mar-se en Ciències Ambientals des de l’ òp-tica de les polítiques públiques.**

— Això aquí no existia. Vaig acabar un màster llarg el 1994, i vaig enllaçar amb treballs de recerca i avaluació de polítiques de conserva-ció de la natura per a diverses agències de conservació de la natura del Govern Federal, l’ estatal i algunes grans ONG i m’ hi vaig que-dar quatre anys més. Allà vaig poder introdu-ir-me en els organismes i polítiques ambien-tals d’ àmbits internacionals. En tornar a Cata-lunya, vaig treballar uns anys coordinant activitats formatives ambientals de la Funda-

ció d’ Estudis Superiors d’ Olot i impartint classes d’ avaluació de polítiques ambientals al màster i doctorat de medi ambient de la Universitat de Girona.

— **Com va anar aquesta tornada a la UdG?**

— El 1997 la UdG em van convidar a una tau-la rodona per avaluar el Pla d’ Espais d’ Interès ambiental cinc anys després. Érem sis ex-perts. Tots els que em van precedir van criti-car mancances de l’ administració. Com que no hi podia afegir res, vaig enfocar la meva in-tervenció a remarcar que en cap universitat de Catalunya s’ oferia formació en l’ avaluació de les polítiques ambientals. L’ any següent em van convidar a impartir una assignatura so-bre el tema, i ho vaig fer durant 12 anys, fins que una retallada pressupostària la va elimi-nar l’ any 2000. I a fe que seria important re-cuperar-la! Del 2015 al 2021 vaig tornar -hi per dirigir -hi un curs de postgrau titulat «Significats i valors espirituals de la Natura».

— **Va coordinar, amb Josep Germain, la pri-mera i única avaluació de l’ efectivitat del sis-tema d’ espais protegits de Catalunya entre els anys 2001 i 2003.**

— Sí. Va ser un projecte molt significatiu, en el qual hi van participar més d’ un centenar d’ experts voluntaris. Va tenir molt de ressò dins i fora del país. Els resultats son accessi-bles a la web de la Institució Catalana d’ His-tòria Natural i en un llibre publicat el 2008. Lamentablement, però, les recomanacions no es van tenir en compte, ni s’ ha repetit més, perquè els resultats no van agradar.

— **A Catalunya, com estan avui dia els espais naturals protegits?**

— Les polítiques de conservació de la natura a Catalunya s’ han caracteritzat pel desgovern i la marginació: dispersió i canvis de compe-tències a cada legislatura, manca crítica de personal i de recursos, i constant subordina-ció a altres polítiques sectorials. Tenim un sistema molt extens i complex d’ espais natu-rals protegits, amb un nivell de protecció le-gal molt baix, una governança molt burocratitzada i poc efectiva, que arrossega molts de dèficits estructurals.

— **I els boscos dels espais naturals protegits gironins?**

— Hi ha tanta diversitat que no es pot resumir en pocs mots. Si ens centrem en el cas dels alzinars, diria que fins a finals dels 1950, esta-ben sobreexplotats per fer llenya i carbó. Amb l’ arribava del petroli i el butà, més barats, aquests boscos es varen deixar d’ explotar. Econòmicament deixaren de ser rendibles; ecològicament, en canvi aporten molts altres serveis. La majoria fa 60-70 anys que no es gestionen. Són extraordinàriament densos, pobres en diversitat, molt vulnerables i poc atractius, a no ser per als senglars. Es podrien gestionar per selecció, extreure’ n biomassa i millorar l’ estructura i la biodiversitat. Però paradoxalment, la calefacció del clúster d’ edificis públics del centre d’ Olot funciona amb una biomassa que ve de fora, malgrat que la Garrotxa és la comarca que té més su-perfície d’ alzinar de Catalunya!

— **Això dels «espais naturals protegits» és**

un invent modern...

— Sí. Aquí el concepte arribà fa cosa de 50 anys. Abans la natura s’ havia conservat d’ al-tres maneres, per exemple amb models de gestió monàstica. Abans de les desamortitza-cions de Mendizábal de 1835 es calcula que les comunitats monàstiques conservaven entorn d’ un terç del territori de Catalunya, d’ una manera molt efectiva. S’ ha demostrat que on millor s’ ha conservat la natura al llarg del temps no ha estat per mitjà d’ eines legals, tècniques, econòmiques o científiques, sinó per mitjà de models comunitaris que unifi-quen la cultura, la natura i l’ espiritualitat. Vaig col·laborar amb fra Lluc Torcal, avui procura-dor general de l’ orde cistercenc a Roma, quan era prior de Poblet. Volia que els monestirs cistercencs tornessin a ser energèticament i ecològicament exemplars, com ho havien es-tat durant segles.

— **Forma part del Grup de Treball d’ avalu-a-ció de l’ efectivitat de la gestió dels espais protegits de la Comissió Mundial d’ Àrees Protegides de la IUCN (Unió Internacional per a la Conservació de la Natura), on només s’ entra per invitació. De què es tracta?**

— La IUCN és una organització d’ organitza-cions, tant governamentals com de la socie-tat civil. Es crea el 1948 i avui dia abraça uns 80 estats, 111 agències governamentals, 784 ONG

«La llei d’ espais naturals és del 1985, completament obsoleta»

nacionals, amb 34 agències afiliades, 89 ONG internacionals i uns 1.500 experts de 160 paï-sos. És l’ organització més influent en temes de conservació de la natura que existeix al món. Gran part de la feina la fem els milers de voluntaris a les comissions que només co-brem viatges i dietes. Gràcies al que vaig aprendre en aquest Grup de treball vaig poder introduir l’ avaluació de l’ efectivitat dels es-pais naturals protegits a escala espanyola i catalana, en alguns projectes singulars, per-què els responsables tenen molta resistència a ser avaluats.

— **La iniciativa Delos que ha promogut amb Thymio Papayannis dedicada als espais na-turals sagrats, suposa un gir cap a l’ espiritu-alitat de certs ecologistes?**

— L’ ecologisme europeu occidental més avi-at és agnòstic i advers a les tradicions espiri-tuals i religioses. Al món, fins i tot a l’ Europa de l’ Est, la realitat és ben diferent.

— **Hem perdut el vincle amb la natura, els humans?**

— Si parlem en general, globalment, diria que no. Ara bé, sí que ho ha fet una gran part

de les societats occidentalitzades, que viuen atrapades pel paradigma tecnocràtic. Però és una minoria, entorn d’ un 20% de la humani-tat total. La minoria que domina la resta i que impulsa les tendències insostenibles globals.

— **A què ho creu degut?**

— Hi ha múltiples raons a nivell físic, psíquic i espiritual... Per resumir la més òbvia, diria que és molt difícil, impossible per a la gran majoria, mantenir el vincle espiritual, humà, reverent, amb la natura quan es viu en en-torns artificials, interactuant amb màquines la major part del dia, immersos en ritmes de vida antinaturals, sotmesos a missatges pro-pagandístics consumistes i superficials per-manents. Sempre hi ha excepcions, però son escasses.

— **Parla de raons espirituals. L’ espiritualitat pot no tenir res a veure amb la fe i la religió...**

— L’ espiritualitat és la dimensió més pro-funda del nostre ésser, aquella que dona sen-tit a la nostra vida. Per a la gran majoria de la humanitat (més del 85%) la seva vida està vinculada a una o més tradicions religioses; la seva espiritualitat sempre és religiosa. En les nostres societats occidentals, cada vegada més secularitzades, també hi ha una espiritu-alitat laica, aliena a les creences religioses, la qual, tanmateix, sol compartir valors amb aquells que conformen el nucli de les grans tradicions espirituals de la humanitat. Hi ha moltes definicions d’ espiritualitat laica que trobo útils, en aquest sentit, que tenen en co-mú el fet de considerar que «la realitat» no s’ esgota en la matèria, o en la matèria-ener-gia, dins de l’ espai-temps, sinó que té di-mensions transcendents, més enllà de l’ es-pai-temps, espirituals, a les quals podem ac-cedir.

— **Com combinar el progrés il·limitat que voldria la gent amb un planeta finit?**

— Quina «gent» ho voldria? El progrés ma-terial és un concepte occidental modern que no comparteix la majoria de la humanitat, si-nó que més aviat el pateix. La Terra, millor dit, la nostra Mare Terra, és finita, com ho són els seus recursos i la seva capacitat de regenera-ció. El progrés físic il·limitat en un món limi-tat és un oxímoron. L’ anhel humà de progrés il·limitat només és realitzable en la dimensió espiritual de l’ existència. Aquest oxímoron és imposat per la minoria que en treu profit a les víctimes abduïdes per la propaganda consu-mista. Ens cal decreïxer, reduir consums, co-mençant per les energies fòssils, urgentment.

— **Amb el declivi de biodiversitat, el canvi climàtic i la petjada ecològica desbocada, preveu un col·lapse del planeta o ens en sor-tirem?**

— Des de 1992, amb l’ «Avis dels científics del món a la Humanitat», s’ ha generat un ample consens científic mundial que, si no es corre-geixen dràsticament les tendències insoste-nibles, la nostra civilització està abocada al col·lapse. El 2017 hi va haver una segona ad-vertència subscripta per més de 15.000 cientí-fics. Al llarg de la meua vida he signat una co-lla de manifestos que van en aquesta línia, el darrer el 5 de juny passat, intítulat «La legis-latura del no retorn».